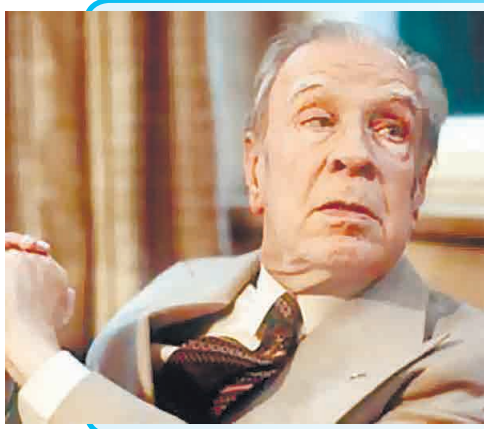

Балиқ сувга деди:
– Сен ҳеч қачон менинг кўз ёшларимни кўролмайсан. Чунки мен сув ичидаман!
Сув жавоб қилди:
– Лекин мен кўз ёшларингни ҳис қиламан. Чунки сен қалбимдасан!
Жалолiddин РУМИЙ (1207–1273), шарқ мутафаккири

«Истеъдодсизликни истеъдод ўлароқ қабул қилган адабиёт ўқувчини адабиётдан бездиради. Шунинг унутмангки, адабиётнинг кушандаси адабиётдир».
Хорхе Луис БОРХЕС (1899–1986), аргентиналик адиб

КИТОБСИЗ КЕЛАЖАК ЙЎҚ!

Шавкат МИРЗИЁЕВ

Kitob dunyosi

Маънавий-маърифий, адабий-бадиий, ижтимоий-сиёсий газета

№ 8 (342)
2021 йил
28 апрель.
Газета ҳар ойнинг иккинчи ва тўртинчи чоршанбасида чоп этилади.

Бизни билган билади, билмаган ўзи билади.
Жалолiddин РУМИЙ

Робиндронатх ТҲОКУР (1861–1941), ҳинд адиби, Нобель мукофоти совриндори

Бировнинг муҳаббати дафн этилган қабр устига қўйилган гулчамбарлардан гулдаста ясаб, бошқа бировнинг қўлига тутқазишга бунча уста бўлмаса бу одамлар!

Кристофер МЕРРИЛЛ:
“САЁҲАТ СИЗНИ ҲИКОЯНАВИСГА АЙЛАНТИРАДИ”

– Тезюрар поездда Самарқанддан кетиш жуда оғир эди... Бу афсонавий ипак ва мовий гумбазлар шаҳри бўлган, ҳудуди Ҳиндистондан Миср ҳамда ундан-да нарироққа чўзилган Амир Темур каби жаҳонгирнинг қабри жойлашган маскан. Ташландиқ фабрикалар, мевали боғлар ва зайтун дарaxтлари, пахта етиштирувчи оилалар. Йўлда от йуртиб кетмоқда. Эраклар кўприк остидан оқиб ўтувчи дарё лабига чўнкайишади. Дераза ёнида ўтирган сўқир эртақчи ўзининг сўнги шеърини (Алвидо, дўстим менинг, алвидо) қон билан ёзган Сергей Есениннинг Тошкентдаги музейида яқиндагина ўқилган севги ҳақидаги шеърини мактайтиди...

8-бет

Салим АШУР
ҚУЁШНИНГ ОРҚА ТОМОНИ
Ҳикоя

Куз эди. Тонг ҳали оқармаган. Тонг юлдузи – Зухро катта ёқутдек порлаб турибди. Дала йўлидан бораётибман. Тўлини ой қуёшга ўхшаб каттариб кетган. Узоқ бўлса-да, шунчалар пастдаки, тўхтамай юраверсангиз, ёнига чиқиб борадигандексиз. Йўлнинг ўнг ёнида теракзор. Жуда катта майдон, агар айланаб чиқаман деса, ярим кун кетар-ов.

4-бет

Светлана БИКОВА,
белорус шоираси

Келгансан сен мовий тушлардан,
Бу ажиб дунёда эрка малаксан.
Туманли ўлкалар туққанми сени
Ё ёзиш учунми тушдинг фалақдан?

Қайси юлдуз эди сенинг маконинг?
Ортингдан ергача келди дарбадар.
Олтиранг ҳисларинг сояларида
Ором олаётир миллион юраклар.

2-бет

Олтинранг ҳисларинг сояларида Ором олаётир миллион юраклар

ЖАНУБ ТУНИ

Ажабтоевур бир ўлка,
Жанубий тун эртаги.
Туйғулари уйғоқ жаннат,
Кўзларнинг боқий истаги.

Бу шунчаки соғинч эмас,
Фонуснинг оҳиста ёниши.
Юлдуз этакли кўйлакнинг
Гумбазлар бағрида қолиши

Ва қалб, барини унутиб
Ошиқар тун парвозига
Сизмайди тутқин сайёҳнинг
Нақшинкор кўз ёши кўзига...

Хосият РУСТАМГА

Келгансан сен мовий тушлардан,
Бу ажиб дунёда эрка малаксан.
Туманли ўлкалар туққанми сени
Ё ёзиш учунми тушнинг фалақдан?

Қайси юлдуз эди сенинг маконинг?
Ортингдан ергача келди дарбадар.
Олтинранг ҳисларинг сояларида
Ором олаётир миллион юраклар.

Сен ер ва осмон оралиғида
Ҳисларингни қилдинг бизга соябон.
Эритиб юборди қуёш йўлингни,
Бу дунё қизига айландинг шу он.

Осмондан ҳали ҳам тилларанг тусда
Бошингга ёғилса, буй кўрсатса рўз.
Аллоҳнинг муқаддас совғаси бўлмиш
Қалбингда абадий тугамайди Сўз...

Светлана БИКОВА,
белорус шоираси

Ипак йўли, катта карвонлар йўли –
Узилмас ипидир нурли кунларнинг.
Буюк остонангга битилганидек,
Еринг буюк сенинг, буюк йўлларинг...

Шу онгача шонли тарих садоси келар,
Паҳлавон эрларнинг юртисан бешак!
Тиғи-ла, шуурин дўст қилган халқни
Кутар доим унутилмас нурли келажак.

ЎЗБЕКИСТОНГА

Ўзбекистон!.. Ёрқин юзинг гўзалдир –
Юлдузларнинг ёрқин жилоси каби!
Ўтмишинг кўзига мағрур боқасан,
Тарих янги кунларингнинг мактаби.

Чўпон Широқ ҳамда саркарда Темур,
Мир Алишер Навоий, Сўфи Оллоёр,
Барчасига алла айтган кўм-кўк осмонинг,
Барчасининг оёқ изи тупроғингда бор.

Улар руҳи кезар Моварауннаҳрда,
Дарё бўлиб оқар мангу номлари...
Самарқанднинг мисли илоҳий кўприк
Мозий ва бугуннинг боғлар шомларин.

Ўзбекистон! Аллоҳнинг назари тушган юрт.
Гулларга бурканган бетакрор ўлка!
Масжидларинг сирли ғиштин устуни
Бошлаб борар халқни жаннатий йўлга.

Карвон-карвон йилларинг ўтсин.
Тилло ипаклардан тизилсин бир йўл.
Сен билан мақтаниб чарчамай,
Мен учун ватан бўл, Ўзбекистон бўл!

Рус тилидан
Шоҳруҳ НАЖОТ
таржималари

ЧАРДОС

Ҳикоя

Ўлмас УМАРБЕКОВ (1934–1994),
Ўзбекистон Халқ ёзувчиси,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
санъат арбоби

Эрта тонг эди. Эндигина кўтарилган офтобнинг илқ нурлари деразаларга тушиб, уйлари ёрита бошлади. Ишга вақтлироқ бориш, тўғрироғи, олтин куз ҳавосидан тўйиб нафас олиш иштиёқида уйдан чиқдим. Бироз этни жунжитадиган шабада эсарди. Кечаси ёмғир ёғиб ўтибди, шекилли, асфальт йўлка нам.

Муюлишдан ўтиб катта кўчага чиққанимда кўк дарвоза олдида турган бир болага кўзим тушиб қолди. Оёғида, дадасиники бўлса керак: катта қалиш. Бир томонга қийшайиб кўзларига тушиб турган қалпоқ ҳам ўзиники эмасди. Яқинроқ бордим. Бола кўзларини кўчага тиканча, иштаҳа билан қарс-қурс қилиб алланарса ерди. Ҳавасим келиб кетди.

– Нима еясан, ошна? – дедим ёнига яқинлашиб.

– Узум, – деди бола қалпоқ остидан кўзларини менга тикиб. Кейин кўйнидан бир нима олди. Бу – етилиб турган катта бир бош олинг.

У шундай деди-да, оғзини катта очиб илжайди. Совуқданми ё узумнинг рангиданми, лаблари кўм-кўк кўкариб кетганди.

– Олинг, – деди бола яна.

Лекин ўзи жавобимни кутмасдан бир ғужум узумни оғзига ташлади-ю, бир-икки карсиллашиб ютиб юборди. Тамшаниб қўйдим. Йўлга тушдим. Аммо йўлнинг ярмига етганимда боланинг қўлидаги чаросдан, шунча етилган тимқора чаросдан бирам егиб келиб кетди! Қани энди бир боши бўлса-ю, худди шу боладек карс-курс сувини сачратиб есанг?! –

Болалигимизда кўпинча шундай қилардик. Бизнинг қишлоқ боғ қишлоқ эди. Каттабоғ деб бекорга аташмаган. Қишлоқнинг орқа томонида, эс-эс биламан, катта узумзор бор эди. Атрофи пастак пахса девор билан ўралган бу узумзорнинг юз хил рангдаги узумлари ҳамманинг ҳавасини келтирар, ўтган ҳам, кетган ҳам суқ билан қарамай илжожи йўқ эди. Биз, болалар учун эса узумзор сирли бир дунё эди. Ҳаммамизнинг уйимизда ҳусайинми, бувакими ё бошқа хил узум исталганча бўлса ҳам, шу боғдаги узумлардан кўзимизни узоқмасдик. Ҳамманикида узумдан кўп барг бўлса, бу боғнинг ишқомларида барг деярли йўқ эди. Пўсти шилинган оппоқ тол пояларига оқ, қизил, сариқ, қора маржонлар гўё ғуж-ғуж қилиб осиб кўйилгандек эди.

Бир куни ўқишдан қайтаётиб, болалардан беш-олтита шўхроғимиз бир жойга йиғилдик-да, ўғирлик қилишга қарор қилдик. Икки киши соқчилик қиладиган, қолганларимиз боққа тушадиган бўлдик.

Китоб-дафтарларни кичик болалардан бериб юбориб, пойлай боладик. Кўчада ҳеч ким қолмади. Ҳамма ёқ жим-жит. Секин деворга яқинлашдик-да, битта-битта боққа тушдик. Узум! Оғзимиз очилиб қолди. Бир чеккадан узиб кетавердик. Бир қўл билан олиб кўйнимизга соламыз, бир қўл билан оғзимизга. Бирпасда кўйнимиз тўлиб кетди. Кимдир чўнтақларига, дўписига ҳам солиб олди. Энди кетамиз деб тургандик, узоқдан:

– Хў-хў-хўй! Ким бор? – деган овоз эшитиб қолдик-ку!

Шерикларим тапира-тупурига олиб қочиб қолишди. Мен бўлсам узумни кўп еб кўйганимданми ё қаттиқ кўрқиб кетганимданми, қимирлопмай қолдим. Нима қилишимни билмай кўзимни чирт юмдим-да, жойимда туравердим. Қанча турдим, билмайман. Кўзимни очсам, рўпарамда қизил этик, оқ яктак кийиб, устидан кўк қийқни боғлаб олган баланд бўйли бир чол жилмайиб турибди. Қалтираб кетдим.

– Қўрқма, қўрқма, болам, – деди у майин товуш билан. – Узум керак экан, айтмайсанми, ўзим узиб берардим.

Бундай муомалани мен сира кутмагандим, йиғлаб юбордим. Кўзимдан оққан ёши артиш учун қўлимни кўтаргандим, қўйлагим иштонбоғимдан чиқиб кетиб, кўйнимдаги узум ер билан битта бўлди. Лекин чол эътибор бермади. Кўрган бўлса ҳам, ўзини кўрмаганликка солиб мени юпата бошлади.

– Йиғлама, нега йиғлайсан, тентак? – деди у бошимни силаб. – Бир бош олибсанлар, икки бош олибсанлар, нима бўпти? Камайиб қоладими? Қара, бу узумларни! Қанча, ахир. Ҳаммага етади. Қани, бу ёққа юр!

Чол кўлимдан ушлаб етаклаб кетди. Боғнинг ўртасидаги ишқомга кирдим. Ишқом тўла ёнғоқдан-ёнғоқдек келадиган қора чарос эди.

– Тузукми? – деди чол менга қараб ва кулиб қўйди. Кўкрагига тушиб турган қалин оппоқ

соқоли силкиниб кетди. – Тузук бўлса, шундан узиб бераман.

У қийғига осиб қўйган пичоғини қинидан суғуриб узум уза бошлади. Бирпасда яқтагининг иккала бари тўлиб кетди.

– Мана, болам, ол. Уртоқларингга олиб бор.

Мен апил-тапил узумни кўйнимга солиб, кўчага югурдим. Раҳмат айтиш ҳам эсимдан чиқибди. Эшик тағига етганимда орқамга бир қараб қўйдим. Чол менга тикилганича жилмайиб турарди.

Шу-шу, деярли ҳар куни боққа чарос егани кириб турадиган бўлиб қолдим. Бироқ бу узоққа бормади. Шаҳарга кўчиб кетдик.

Мана, шундан бери қанча йил ўтиб кетди. Ҳозир қишлоқ қалай экан? Уша машҳур узумзор-чи? Бормикан ҳали ҳам? Боғбон чол-чи? Бу хаёллар менга тинчлик бермай қолди.

Орадан икки-уч кун ўтмай, Каттабоққа қараб йўл олдим. Эски қишлоқ ўз ўрнида эди. Аммо лекин ўзгариб кетибди. Чиройли уйлар, янги кўчалар тушибди. Анҳор ёқалаб, қишлоқнинг орқа томонига ўтдим-у, севиниб кетдим. Узумзор, ўша қадим узумзор, аввалгидай яшнар турарди. Девор ҳам ўша девор, фақат текис қилиб суваб қўйилибди. Тағида уч-тўртта бола ёнғоқ ўйнаб ўтирибди. Боққа қарадим. Юз хил рангдаги узумлар оппоқ тол пояларига атайин териб кўйилгандек ғуж-ғуж эди.

– Ошна, – дедим болалардан биттасини

чақириб. – Менга қара, бу узумчи ота шу ерданмиканлар ҳозир, билмайсанми?

Бола ғалати назар билан қаради-да, дўқ аралаш сўради:

– Сиз кимлари бўласиз?

– Ҳеч кимлари. Ўзим, шундай, кўрай деб келдим.

– Узумчи бувам йўқлар. Бултур ўлганлар.

Сесканиб кетдим. Бутун вужудимни титроқ босди. Менга ҳайрон бўлиб тикилиб қолган болаларга эътибор бермай, секин орқамга қайта бошладим. Лекин юролмадим, тўхтаб қолдим. Қанча турдим, билмайман, бир маҳал орқамдан:

– Қани, ҳой, болалар! Болалар-ов! – деган овоз эшитилди.

Шартта узумзор томонга ўғирилдим. Деворнинг орқасида оппоқ яқтагининг этағига тўлатиб узум солиб олган бир йигит жилмайиб турарди. Мен то ўзимни ўнглаб олгунимча болалар этакни бўшатишди, йигит узумзор ичидан бўлиб кетди.

– Ким бу? – сўрадим ҳалиги боладан боққа ишора қилиб.

– Узумчи бувамнинг ўғиллари.

Юрагим ўйнаб кетди. Боғ томонга югурдим. Деворга етганимда чақирмоқчи бўлиб оғиз жуфтладим-у, лекин дарров айнидим. Оёғига қизил этик, яктак устидан кўк қийқ боғлаб олган баланд буй йигит ишқомлар орасидан битта-битта қадам ташлаб борарди. Унга тикиларканман, ёшлигимнинг ширин хотираси – узумчи бобони кўргандек бўлиб кетдим.

Сизни йўқотганман топган маҳалим...

Бу дунё – Қўқоннинг бозори,
Савдогари кўп харидордан.
Ҳамма кулиб қарши олар-у,
Чиқиш учун бермайди ёрдам.

Бу дунё – сершовқин кўпқари,
Ҳамма бир-бирига урар дўк.
Жонни қийнаб от сурай десанг,
Арзирли бирорта соврин йўқ.

Бу дунё – ошиқлар мазори,
Телбалардан чарчаган қайғу.
Ҳақни топган авлиёларнинг
Очиқ қолган кўзларидир у!

Дунё, ўғай каби қарама,
Мен ҳам кўҳна йиғига эшман.
Маҳқум, маҳқум, мингиллик маҳқум,
Чиройли кийинган дарвешман.

Қумсоатдек тўкилар лаҳза,
Исмими унутар ҳисларим.
Мен-ку кетар бўлдим музаффар,
Жавдираб турибди қизларим...

Эсиз, қалбда увол кетмоқда,
Сендан гўзал бир чаман, дунё.
Фақат, фақат... қизларим учун,
Қўлларингни ўпаман, дунё...

Анор донасидек сочилди бир йил –
Лаҳзалар оқдилар мўжда ахтариб.
Бугун янги йилнинг остонасида
Тишланган олмадек турибман ғариб.

Қадаҳ сўзи айтар жилвагар ҳаёт,
Бир четда мунғайиб турар орзулар.
Уларнинг исмини унутмаёзим,
Менга ишонади боладек улар...

Чақилган ёнғоқдек омонат тақдир –
Йилларим – аразда қолган изларим.
Товонда дунёни тушунаёйман,
Фақат товонимда қолди ҳисларим...

Бувимнинг қумғони қаб эскирдим,
Янги йил, янгироқ ғам борми бошга?
Тишланган олмадек турибман ғариб –
Нима ҳам қилардим байрамдан бошқа?!

Анор донасидек сочилди бир йил...
Истеҳзо аралаш жилмаар тақвим.
Умр бу – орзулар ёққан оловда,
Чарсиллаб ёнмоқлик ва турмоқлик жим...

Сизни йўқотганман топган маҳалим,
Сизни кўрмаганим яхшироқ эди.

ШУХРАТ ОРИФ

Менга ёқар эди сизни изламоқ,
Умримнинг қиёми шу фироқ эди...

Энди бошқалардан фарқим қолмади –
Яшамоққа маҳқум бир бечораман.
Сизни ўйлаб аранг қирққа етгандим,
Саксонгача энди қандай бораман?!

Энди тегрангизда юрмоғим лозим,
(Ёдингиздан чиқиб қоламан чунки).
Омон қолмоқликнинг битта йўли бор-
Энди ўйласангиз яшашим мумкин.

Сизни кўрмаганим яхшироқ эди,
Сизни йўқотганман топган маҳалим...

Англадим – баҳорга аталмаганмиз,
Кузда туғилганман, демаски – кузман.
Энг сўнги япрогим тўкилгунгача,
Сен кетган йўллардан кўзимни узаман.

Сен ҳам баҳорларни ахтариб юрма,
Беҳиштдан қувилган ночор азизим.
Бошқа фаслларнинг борлиги рўё,
Бу дунёда фақат куз бор, азизим...

Гўдакдек мўлтираб ўтяпман,
Соғинчим ўзимдан-да дайди.

Нафас олмай яшамоқ мумкин,
Соғинмасдан яшаб бўлмайди!

Кимдир ёрни кучиб шодумон,
Кимдир зарга кўмилиб бахтли.
Биз бечора ошиқлар учун
Яхшиям бор соғиниш бахти!

Саломатлик – чиройли гаплар,
Соғинсангиз яшаб қоласиз!
Бор бўлгин-а бўғзимдаги сир,
Бор бўлгин-а, эй куйдирги қиз...

Ҳаёт хоҳлаганча тўзғитар –
Бугдойи юлинган сомонман.
Изсиз кетолмайман, кимлардир
Соғингани учун омонман...

Мен – дунёнинг соқов куёви
(Неки бўлса бўғзимда қолди).
Қисмат, ҳаммасига розиман,
Соғинишни ўзимга қолдир...

Менга ачинма, эй дўст,
Сен менинг рақсимни кўр!
Кулгуларимда балққан
Қондаги аксимни кўр!

Кўзни бойлаб дорбоздек
Чопа оламан дорда.
Дунёдек ўсар эдим...
Кургур шу юрак бор-да!

Бахт менинг никоҳимда,
Завқдан зерикар отим.
Бу ҳали умрим эмас –
Жон билан мулоқотим...

Бир кун келади умрим,
У менга ўхшамайди.
Мен йиртган кўйлақларни
Онам каби ямайди...

Ҳаёт – Румийдан қолган
Овозсиз чилдирмадир.
Мен уни танидим-у,
Ҳеч кимга билдирмадим...

Гулладим одам каби
Чирмашиб лаҳзаларга.
Ларзаларни севдилар –
Айландим ларзаларга...

Сен менинг рақсимни кўр,
Менга ачинма, эй дўст...

Мен сизни шунчаки аядим,
Аямоқчи бўлиб ўзимни
(Сизни кўрганида мабодо
Қандай юмар эдим кўзимни?!)

Мен сизни шунчаки аядим,
Атайин бормадим, атайин
(Сизга кўпроқ ёқаман дебман,
Одамликдан кетганим сайин).

Мен сизни шунчаки аядим,
Айтмадим холингиз ёқинин
(Дарёсизларнинг дарёсида
Осонроқ бўлсин деб оқишим...)

Мен сизни шунчаки аядим,
Тангри мени аяганидек
(Кучоғимни отгандим ўтга,
Кучоғини очди мовий Эрк!)

Мен сизни шунчаки аядим,
Ҳар тун исми шивирлаган боғ!
(Сиздан узоқ юрдим, шунчаки
Дунё яшасин деб узоқроқ!)

Қирқинчи довонга термулиб,
Уйлайман: тўрвада нима бор?
Чопқиллаб чиқишга гайрат йўқ,
Эмаклар боришга қўймас ор.

Қисматим – тўрт дона суратдир,
Оқ-қора, оқ-қора, оқ-қора.
Товонда хиргойи қиламан,
Бошимда чаламан ногора...

Қўқондан то Тошканга қадар
Ушоқдек сочилган умрим бор.
Кўнгилнинг энг чуқур ерида,
Чиройли бир соқов кумри бор...

Одамга ўхшайман баъзида –
Одамга бўламан интизор.
Кўз очсам – дунё бор, кўз юмсам –
Уйку бермайдиган бир қиз бор...

Тупроқдек самимий хабиб йўқ,
Булутдек омонат дўстлар бор.
Тишлагим келади бармоғим –
Кўзлар бор, кўзлар бор, кўзлар бор...

Отам бор, онам бор – бутунман,
Бағримда бир бахтли аёл бор.
Яхшиям, яхшиям, яхшиям –
Хаёл бор, хаёл бор, хаёл бор...

Қирқинчи довонга термулиб,
Айтмаман: дунёда нима бор?
Бахтли кимсаларни ёнида
Одамдек яшашга қўймас ор...

Илҳақ бўлиб ўтар лаҳзалар,
Кўнларим термулади уйчан.
Қани энди бир дунё бўлиб,
Дунёни ўз холига қўйсанг...

Янги тўн ҳам кийсангда бундоқ...
Юравермай эскисин ямаб.
Одам бўлмоқ – бу марра эмас!
Дунё бўлполмасанг яшама!

Сен дунёнинг ғамини эмас,
Дунё сенинг ғамингни еса...
Сенга хайрат билан тикилиб
"Дунё шундай экан-да" деса!

Сени олиб келган шамоллар таниш,
Улар мени ташлаб кетганди бадар.
Кўксимда қовжираб битган умидим,
Нахот этиб келдинг қисматга қадар.

Ҳаммаси чалқашди туғилганимда,
Билмам келганимдан ким кўпроқ ютди.
Умрим шамол кутиб ўтиб кетгандай,
Нахот бир шамолни мен қирқ йил кутдим?!

Ҳадисини олдим яшамоққадир,
Ўзим бошқадирман, бошқадир лойим.
Ўзгача бўлмоғи мумкин эди, лек
Шамоллар кечикди, менмас, Худойим!

Қизалоқ, афтидан, жуда
бадавлат оиладан эди. Каф-
тидаги пул дастасини маҳкам
ушлаб, жавонларни кўриб
чиқаётганди. Бу – шаҳарнинг
энг катта ўйинчоқ дўқони.
Жавонлари ҳамма қидирган
нарсаларга лиқ тўлдирилган
дўқон. Қизалоқ жавон-
лар орасидан ўтаётганда
йўлақлардан бирида тўхтаб
қолди. Унинг тўхташига сабаб
бўлган нарса чиройли юзи ва
шойи бахтал кийими билан
ажралиб турган кўғирчоқ эди.
Қизалоқ отасига ўгирилиб,
кўғирчоқни кўрсатди.
– Қўлимдаги пул манови
кўғирчоқни сотиб олишга
етадими?

Отаси "Ҳа" де-
гандай бош ирғаб
қўйди. У кўғирчоқни
қ у ч о қ л а б ,
йўлақдан ўтиб,
касса томон юрди.
Бу орада қизалоқ
худди ўзи синга-
ри жажжи бир бо-
лакайнинг отаси
билан дўқонга ки-
риб келаётганини
кўриб қолди. Бола-
кай калта шим кий-
ган, кўйлаги эскир-
ган экан.

Болакайнинг
кўлида ороқ пул
бор эди. У жа-
вондаги ўйин-
чоқларнинг бири

Эндар Холик
ДЕРИНЖА,
замонавий турк
ёзувчиси

олдида ҳаяжонланиб тўхтади.
– Мана, менинг ўйинчоғим,
дада! – дея қичқирди у
қўлидаги пулни кўрсатиб.
– Етадими?
Отасининг кўзлари ўғлига
боқаркан, "Қўлингиздаги пул
ўйинчоқ учун етарли эмас"
дегандай ишора берди. Бо-
лакай кафтидаги пулларга
қаради ва ўйинчоқни
қайтариб жавонга қўйди. У
отасининг қўлидан ушлаб,
йўлақнинг охирига, бўяма ки-
тоблар жавони томон юрди.
Қизалоқ кучоғидаги
кўғирчоққа яна бир марта
қараб қўйди. Кейин у болакай
танлаган ўйинчоққа ўгирилди.

ранг-баранг китоб
билан кассанинг
олдида келишди.
Кассир йигит:
– Сизларни
табриклайман! –
деди ҳаяжонла-
ниб. – Сиз бугун
мингинчи мижоз
сифатида совға
котиб олдингиз!
У ўйинчоқ
кутисини болакай-
га узатди.
– Зур-ку! – деб
хайқирди бола-
кай. – Дада, била-
сизми, бу менинг энг
кўп орзу қилаётган
нарсам эди!
Ота ва ўғил
қувонч билан
дўқондан чиқиб

кетаётганда, ичкарида қолган
ота қизалоғига юзланиб:
– Қанчалар саҳийсан-а,
қизалоғим! Нега ўзинг иста-
ган кўғирчоқни олмадинг? –
деб сўради.
– Дада, онам билан бирга
менга пул бераётиб: "Ўзингни
энг бахтли қиладиган нараса-
ни сотиб ол", демадингизми?
– Тўғри, шундай дедик,
шириним!
– Мен ҳам айнан шундай
қилдим, дада. Ҳозир бирам
хурсандманки!

У кучоғидаги кўғирчоқни ўз
жойига қўйди. Кейин эса бо-
лакай ёқтирган ўйинчоқни
қўлига олди ва отасига
юзланиб:
– Пулим етадими, дада? –
деб сўради.
Отаси яна бош ирғади.
Сўнг кассага бориб, пули-
ни тўлашди. Қизалоқ касса-
даги амакига нимадир деб
пичирлади. Қизалоқ ва отаси
чеккароққа ўтиб, кута бош-
ладилар. Тез орада болакай
ва унинг отаси қўллариди

КИТОБ ҚАТИДАГИ
БОЙЛИК

Хикоя

Бир киши ўқиш-ёзишни билмас-да, китобга қизиқарди.
Шунинг учун қаерга борса, албатта, уйига турли-туман
китобларни кўтариб келаварарди.
– Шунча китобни нима қиласиз? – дерди хотини эрини койиб.
– Шу, ўтқичдан бошқа нарсага ярамайдиган матоҳларингиз
ўрнига бир кило гўшт олиб келсангиз бўлмайдимиз? Китоб
қорин тўйдирармиди...

Эр хотинининг гапига парво қилмай мийғида кулиб
қўярди. Олиб келган китобларини жавонга тахлай туриб,
ичини варақлаб, турли чизмалар ва расмларга диққат билан
тиқилар, ҳеч нарсага тушунмас-да, роҳатланар эди. Баъзи
китобларнинг ичи тўла ёзувдан иборат бўлиб, бирорта расм
тополмасди. Шунча гапни топиб ёзган кишига таҳсин айтарди
ичида.

Шу тарзда йиллар ўтди. Бирин-кетин туғилиб, вояга
етган ўғил-қизлари сотиб олинганидан бери ўқилмай, чанг
босиб ётган китобларни аста-аста қўлга олиб варақлай бош-
ладилар. Болаларининг бундай хатти-ҳаракатидан қувонган
саводсиз ота яна ва яна китоблар олиб келишда давом эта-
верди. Фарзандлари эса унисини қўйиб бунисини, бунисини
қўйиб унисини ўқийдиган ҳолатга етдилар. Баъзан болалар
ёнига келиб ўтириб олган оталарига турли ҳикояларни

баланд овозда ўқиб беришарди. Ота қувончдан ичига сиғмай
кетарди. Бу ҳолатни кўрган хотини баттар жигибийрон бўлар
ва:

– Болалар эртадан кечгача бошини китобдан кўтаролмайдиган
бўлиб қолди. Бир иш қилай демайди. Уларни қаторига энди ота-
асиям кўшилиб олди. Тирикчилик нима бўлади... – дея ғўдраниб
қўяр эди.

Йиллар ўтиб, отанинг сочларига оқ, юзларига ажин
тушди. Фарзандлари мактабни битиргандан сўнг олиб
даргоҳлар сари отланишди. Қувончи ичига сиғмай кетган ота
битта қўйни сотиб пулига болаларининг оёқларига пойабзал, эг-
ниларига оҳорли қўйлақ кийдириб, оқ йўл тилаб кузатди. Дўппи
айлангунча тўнғич ўғли меъмор, кейингиси шифокор, қизлари
ўқитувчи касбини эгаллади. Эски уйни бузиб, янгилашди.
Машина олишди. Тўйлар қилишди. Янги уйга келинлар

Муҳиддин
ОМАД

келди. Куёвли бўлди. Бирин-кетин набира-
лар туғила бошлади. Энг муҳими, эрининг
қилган ишидан кўнгли тўлмай юрган аёлнинг

дунёқаршида ҳам катта ўзгариш
юз берди. Китоблар қалалиб ёт-

ган эски жавонни янгисига алмаштириш режа-
си туғилди унда. Момосидан мерос қолган тилла
тақинчоғини эрининг қўлига тутқазаркан:

– Манавини сотиб пулига менинг ҳисобимдан
янги китоб жавони олиб келинг. Катта ва чиройли
бўлсин! – дея илтимос қилди.
Ўзида йўқ хурсанд бўлган эр хотинининг тилла
матохини пулади ва етмаганига ўз ёнидан пул қўшиб,
айтганидан ҳам зиёда китоб жавони сотиб олди.
Оддий оила ҳаётини ўзгартириб юборган ки-

тоблар учун сотиб олинган янги жавон ёруғ ва кенг хона-
га жойлаштирилди. Шунча йил эрининг ишидан беҳуда
ранжиб юрганини англаб етган хотини турли шакл ва

рангдаги китобларни бирма-бир қўлига оларкан, улар-
нинг муқовасини ўпиб, хилини хилига мослаб, жавон тоқча-
ларига тахлай бошлади. Бу ҳолни зимдан кузатиб турган эр:
– Нима бўлди, китобни ўнпапсанми? – деб сўради.
– Сиз олиб келган китоблар қатига шунча бойлик яширингани-
ни билмаган эканман, – дея ўз хатосини тан олди хотини.

Эри ҳам унинг гапини
тасдиқларкан:
– Мен ҳам бундан
мутлақо беҳабар эдим, –
деди охирагина.

Турк тилидан Жавоҳир
ОСМОН таржимаси

**Габриэль Гарсиа МАРКЕС (1927–2014),
колумбиялик атоқли адиб,
Нобель мукофоти соҳиби**

Кўпчилик китобхонлар ёзган асарларимнинг мусика билан нечоғли боғлиқ экани ҳақида сўрашади. Мен, тўғриси, ҳазилдан ташқари, шундай деган бўлардим: “Юз йил танҳоликда” – бу тўрт юз саҳифали вальенато, “Вафо ичра муҳаббат” эса уч юз саксон бетли болеро.

Айрим адабий суҳбатларда эътибор эганидек, мусика янграб турганда ишлолмайман, чунки ёзаётган нарсамдан кўра янграётган куй эътиборимни кўпроқ тортади. Тан олиб айтаман, ўқиган китобларимдан кўра тингланган мусикаларим сони кўпроқ. Мен эшитмаган мусика кам қолган бўлса керак, деб ўйлайман.

Ҳаммасидан ҳам Барселонада бўлган бир воқеадан хайратга тушганим: мени йўқлаб келган икки ёш мусикачи “Бузрукнинг кузи” асаримни ўқиш мароми Бела Бартокнинг учинчи фортепьяно концертининг оҳангини ёдга солишини айтишди. Мен, албатта, улар айтган фикрни тушунмадим, аммо мазкур китоб ёзилган деярли тўрт йил давомида ўша концертларни, айниқса, учинчи концертни севиб

тингланганман, бу асарни ханузгача севиб тинглайман.

Бўлиб ўтган шу воқеадан кейин айтишим мумкинки, мабодо биронта муҳтарам мусикачи мен ёзган асарларнинг орасидаги энг оддийси – “Полковникка ҳеч ким хат ёзмайди” қиссасидан мусикали композиция унсурларини топса, сира ажабланмасдим. Мен, аслида, буни Париждаги қашшоқлар меҳмонхонасида чек қўшиб юборилиши лозим бўлган хатни кута-кута (у барибир келмади) сабр-тоқат билан ёзганман. Ўшанда кўнглимни тинчлантирувчи биргина овуңч радио эди. Аммо мен мусика қонуниятлари ҳақида умуман тушун-

чага эга эмасман ва атайин диатоника оҳангида ҳикоя ёзишим эҳтимолдан узоқ.

Менимча, бадий ҳикоя қилиш худди мусика сингари сеҳрли мўъжиза ва унинг оҳанги бузилса, сеҳрли оқим узилиб қолади. Янги ёзган асаримни бошидан охиригача овозимни чиқариб ўқиб чиқмагунимча нашрга бермасликка қатъий амал қиламан, асарнинг равоқ қилишига узил-кесил ишонч ҳосил қилишим шарт.

Матндаги асосий белги бу – вергул, чунки у китобхон нафасини бир маромга солиб, оҳанг мавжларига кўнглига кириб боради. Мен уларни “нафас вергуллари” деб атайман;

вергулларга мутолаанинг сеҳрли оҳангини сақлаш учун грамматик қонун-қоидаларга амал қилмасликка ҳам йўл берилган.

Китобхонларга айтадиган жавобим шундай: нафақат “Полковникка ҳеч ким хат ёзмайди” номли қиссам, балки аксарият асарларим уйғун оҳанглар оқимида яратилган. Фақат биз, ички сезгиси уйғоқ ёзувчилар бу услуб силларини синчиклаб ўрганмасак ҳам бўлаверади, чунки бу машқда оживларга хавф соладиган соддаликни йўқотишдан бошқа ҳеч нарса йўқ.

1952
Хумоюн АКБАРОВ таржимаси

Кристофер МЕРРИЛЛ:

“САЁҲАТ СИЗНИ ҲИКОЯНАВИСГА АЙЛАНТИРАДИ”

Тил билган – эл билади, дейилади қадим хикматда. Бинобарин, АКШнинг Айова университети Бадий ижод дастури лойиҳаси ҳам ушбу хикмат замирига қурилган, десак, адашмаймиз. Бугун жаҳон адабиёти сарҳадларини бир-бирига яқинлаштиришни кўзлаган лойиҳа бу борада айни муддао. Биз мана шу лойиҳа раҳбари, жаҳонгашта шоир, юртимизда икки бор меҳмон бўлган Кристофер Мерриллни яна бир бор суҳбатга тортидик.

Кристофер Меррилл – америкалик атоқли шоир, ёзувчи, таржимон ва жамоат арбоби. 1957 йилда туғилган. 1983 йил Вашингтон штати университетини тамомлаган. Узоқ йиллар Америка олий ўқув юрларида дарс берган. 2000 йилдан Айова университети профессори ва Халқаро бадий ижод дастурининг раҳбари. Қатор шеърӣ ва публицистик тўпламлари, таржималари чоп этилган. Ўндан ортиқ миллий ва халқаро мукофотларга сазовор бўлган. Асарлари йиғирмадан ортиқ тилга, жумладан, ўзбекчага ҳам ўғирилган. Шеърлари юртимиздаги газета-журналлар ва тўпламларда босилган.

– Айова университетиди Халқаро бадий ижод дастури бўйича таълим олиш – барча ижодкорларнинг орзуларидан бири, десак, муболага бўлмас. Ҳаммамизга маълум, ўтган йили кузда пандемия сабаб Халқаро бадий ижод дастури резидентлиги бўлиб ўтмади. Жорий йилда қандай режаларни кўзламоқдасиз? Шоир-ёзувчилар учун хушхабарлар борми?

– Яхши янгиликимиз шундан иборатки, ушбу йилда кузги резидентлигимизни сақлаб қоламиз, пандемия туфайли юзага келган баъзи ташкилий масалаларни охирига етказиб қўйсак kifфоя. Айова университети ўзининг аксар машғулотларини виртуал равишда ўтказмоқда. Халқаро бадий ижод дастури ҳам шу тажрибани кўзда тутган. Ҳар қандай маданий алмашувларнинг фусункорлиги юзма-юз учрашувларда кўринади. Афсуски, пандемия мана шундай тажрибани келгуси йилга қолдирмоқда. COVID-19 га қарши вакцинациялаш даражаси Айова-Ситида жуда юқори. Шу боис, меҳмон шоир-ёзувчилар учун, албатта, хавфсиз маскан яратиб бера оламиз, деб ўйлайман.

– Пандемиядан қандай ўтиб олдингиз? Ушбу кечинмалар юрагингизда шеърға эврилгандир?

– Пандемиягача, ўттиз йил давомида ўз мамлакатим, шунингдек, хорижий ўлкалар бўйлаб саёҳатлар қилдим. Бинобарин, бу “Ўзга юрт майсасори: футбол дунёси бўйлаб саёҳат” номли илк насрий китобим ёзилган Италияда бўлиб ўтган 1990 йилдаги жаҳон чемпионатидан сўнг Америкада энг узоқ қолиб кетган даврим бўлди. Барча сингари камина ҳам юзага келган шарт-шароитга кўникишимга тўғри келди, натижада хотираларимни янги ишларим, жумладан, насрий шеърим “Ибн Баттута қабри” учун кавлаштирдим.

Мен нимага тегишлиман? Адабий тасаввурдаги афсонавий шаҳар, улуг саёҳатчи, ўрта асрлар фикшунос олими, ислом ва акам мамлакатларини қарийб ўттиз йил давомида кезиб чиққан (мен билан бир кунда туғилган) Ибн Баттута туғилган макон Танжада камина томонидан уюштирилган саммит

шундай номланганди. Ибн Баттута куруқликда ва дарёда Қоҳира ва Макка, Ўрта Осиё ва Сибирь, Ҳиндистон ва Хитой бўйлаб, савдо ёки зиёрат йўналишидан икки марта юрмай, етмиш беш минг чақирим масофани босиб ўтган экан. У шайх ва авлиёлар билан суҳбат қуриш бахтига муяссар бўлган, кема ҳалокатларини, қароқчилар босқинини, исёнларни бошидан ўтказган; Мароқаш султони уни ўз хузурига қариргач, Ибн Баттута таърихчилар учун ўн тўртинчи аср ислом жамияти ҳақида яхшигина манбага айланган ва камина камтарини маданий дипломатияга илҳомлантирган ажойибу фаройиб саёҳатлари баённи қозоғга туширади. Унинг саргузаштлари руҳи менинг ўнлаб бутун дунё ёзувчилар билан бахс-

мунозаларимни жонлантиради, деб умид қилдим. Мавзумиз қарама-қаршиликларни енгиб ўтиш бўлди ва биз Америка дипломатик миссиялар музейида учрашдик. Музей биноси Мадинадаги маврача усулда бунёд этилган бўлиб, “Танжа – биз орзу қилган макон” деб ёзган Пол Буулз, Жорж Оруэлл, Жан Жене ва Марк Твенларга таянган ҳолда, Америка дипломатияси манбаларидан далолат беради. Экскурсия пайтида Ибн Баттутанинг қабрига борганимизда, мен унинг иборасини эсладим: “Саёҳат сизни тилдан қолдиради, кейин эса ҳикоянависга айлантиради”. Иттифоқо, йўлда ўтказган ўттиз йиллик саёҳатларим тўйқу пандемия сабаб тўхтаб қолди.

– Шу кунларда ўқувчи-талабаларингиз учун турли тадбирларни ташкиллаштирмоқдасиз. Шулар ҳақида айта оласизми?

– Икки дастуримиз, Between the Lines (Америка ва Буюк ипақ йўли мамлакатларидаги мактаб ўқувчилари учун бадий ижодга ихтисослаштирилган икки ҳафталик оромгоҳ) ва Summer Institute (америкалик, ҳиндистонлик ва покистонлик талабалар учун бадий ижодга ихтисослаштирилган икки ҳафталик оромгоҳ) муносабати билан координаторларнинг виртуал семинарлар, маърузалар, шеърхонлик ва қиссахонликлар, рақамли ҳикоянавислик соҳасида саргузаштлар ташкиллаштиришди. Бу талаба-ёшларни шеър ёзиш, бадий адабиёт ва эссега жалб этиб, улардаги барқарорликни кучайтиришга кўмак беради.

– Сиз ўзбекистонда бир неча мартаба бўлгансиз, ўзбекистонликлар сизни билишадими-танишади, айниқса, газетамиз ўқувчилари. Фурсатдан фойдаланиб, муштарийларингиз номидан сизга катта муваффақиятлар тилаб қоламиз. Суҳбат сўнггида айта оласизми, ўзбекистон ҳақида қандай хотираларингиз бор?

– Тезорар поездда Самарқанддан кетиш жуда огир эди... Бу афсонавий ипақ ва мовий гумбазлар шаҳри бўлган, худуди Ҳиндистондан Миср ҳамда ундан-да нарироққа чўзилган Амир Темур каби жаҳонгирнинг қабри жойлашган маскан. Ташландиқ фабрикалар, мевалий боғлар ва зайтун дарахтлари, пахта етиштирувчи оилалар. Йўлда от йўртиб кетмоқда. Эраклар кўприк остидан оқиб ўтувчи дарё лабига чўнкайишади. Дереза ёнида ўтирган сўқир эртачки ўзининг сўнгги шеърини (Алвидо, дўстим менинг, алвидо) қон билан ёзган Сергей Есениннинг Тошкентдаги музейида яқиндагина ўқилган севи ҳақидаги шеърини мактайдим...

Хосият РУСТАМОВА суҳбатлашди

ХОРИҲДАГИ МУҲБИРЛАРИМИЗ ЮЗАСИДАН СИЗНИ ҚИЗҚИТИРУВЧИ БАРЧА САВОЛЛАРГА УЛАРНИНГ ЎЗЛАРИДАН ЖАВОБ ОЛИШИНИНГ МУМКИН!

Роберт АДАМСОН, Австралия, Сидней Адабиёт ҳамжамияти мутахассиси.
Беттина БАЛЕКА, Австрия, шоира, “Австрия адабиёти учун” давлат мукофоти маслаҳат кенгаши аъзоси
Кристофер ФОРД, АКШ, Мичиган университети илмий ходими.
Рикардо ДОМИНИК, Бразилия, Жанубий Америка англизабон шоирлар ассоциацияси маслаҳатчиси.
Хусайн ибн ҲАМЗА, Германия, Германиядаги шарқлик шоирлар уюшмаси раҳбари.

Акиф ХОНСУЛТОН, Грузия, “Қорапақақлар” илмий журнали Бош муҳаррири.
Мзвакхе ИБУЛИ, Жанубий Африка Республикаси, Африка Миллий шеърӣят академияси саркотиби.
Нилл АЙТКЕН, Канада, Торонто адабий таржима бирлашмасининг Осиё мамлакатлари бўлими бошлиғи.
Ким Бит НА, Корея-Ирландия, Ирландия Миллий университети шарқшунослик факультети илмий ходими.

Ҳангюк АГИАТ, Непал шоири, “Ражан Мукарун” ёзувчилар кенгаши етакчи мутахассиси
Ҳонг ИН, Хитой адибаси, Пекин таржима маркази ходими
Зарина КАНУКОВА, Қабардин-Болқор, “Горянка” газетаси Бош муҳаррири.
Олтинбек ИСМОИЛОВ, Қирғизистон, Манас университети ўқитувчиси, шоир.
Шаҳид АББОС, Покистон, ёзувчи
Зера БЕКИРОВА, Қирим-Татар Республикаси.

Ҳадда СЕНГОР, Мўғулистон, Мўғулистон ёзувчилар Иттифоқининг “Халқаро алоқалар” бўлими бошлиғи.
Ҳанне ЭРСТАВИК, Норвегия жамияти етакчи мутахассиси.
Ақбар ҚУШАЛИ, Озарбойжон, Дунё ёш туркий ёзарлар бирлиги раиси.
Алмаз УЛВИ, Озарбойжон, навоийшунос олима, профессор.
Рафиқ САЙДУЛЛО, Россия (Архангельск), Шимолий (Арктика) федерал университети талабаси.
Нилуфар ШИХЛИ, Россия (Москва), журналист.

Изабелла ТАН, Филиппин, Филиппин Шеърӣят академияси котиби.
Эллина СЕО, Финляндия, Финляндия Таълим маркази етакчи мутахассиси.
Денис ЭМОРИН, Франция, “Париж йилномаси” наши мутахассиси.
Антонис ФОСТИЕРИС, Юнон шоири, ҳуқуқ фанлари доктори, Афина миллий университети профессори
Кимий ТАНАКА, Япония, “Шики Хайкусфер” лойиҳаси раҳбари.
Парта АЧАРИЯ, Ҳиндистон, шоир

Муассис:
“ТАФАККУР ВУЛОҒ”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳрир хайъати:
Акмал САИДОВ
Дилшод САИДЖАНОВ
Сирожиiddин САЙИИД
Қаҳрамон ҚУРНОБОВ
Шухрат РИЗАЕВ
Рустамбек ШАМСУТДИНОВ
Аҳрор АҲМЕДОВ
Бахтиёр ИСҲОҚОВ
Тоштемир ТУРДИЕВ
Шухрат НОСИРОВ
Кўчқор НОРҚОБИЛ

Ҳамкорларимиз:
Республика Маънавият ва маърифат Кенгаши
Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси хузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги
Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги
Ўзбекистон Ёшлар иттифоқи

Бош муҳаррир
Хосият РУСТАМОВА

Маънавий-маърифий, адабий-бадий, ижтимоий-сиёсий газета

№ 4521 буюртма
Газета 2001 йил 8 декабрдан чиқа бошлаган.

ISSN 2010-6122

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0258 рақам билан 2012 йил 26 январда қайта рўйхатдан ўтган.

Саҳифаловчи:
Шаҳобиддин МАХМАДИЕВ

Манзилимиз: 100011, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй.

Телефонлар:
(71) 244-36-97
244-36-99
244-36-90

e-mail:
kitobdunyosi@mail.ru

Материаллар газетадан кўчириб босилганда “Китоб дунёси”дан олингани кўрсатилиши шарт.

Баҳоси келишилган нарҳда

Адади: 3545

Босишга топшириш вақти – 19.00
Топширилди – 19.00
№ V – 4657

Газета “Ўзбекистон” наشريёт-матбаа ижодий уйида чоп этилди.

Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй.

Ҳажми А-2 бичимда, 4 босма табоқ, офсет усулида